

LAOZİ
(LAO TZU)

YOL VE
ERDEM

Çeviri: GONCA ÜNAL

LAOZİ (LAO TZU)
YOL VE ERDEM

Can Klasik

Yol ve Erdem, Laozi (Lao Tzu)

Çince aslından çeviren: Gonca Ünal

Dao De Jing(Tao Te Ching)

Bu çeviriye kaynak alınan baskı: JiaHu Books, 2014

© 2022, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Ocak 2022, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 5 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Ayça Sezen

Düzeltili: Aylin Samancı Elmasdağ

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Sanat yönetmeni: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak tasarımı: Berkay Taş / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Strateji Kağıtçılık Basım Yayın Ltd. Şti.

Çakmaklı Mah. Hadımköy Yolu Cad. 99/1

Büyükcçekmece-İstanbul

Sertifika No: 41579

ISBN 978-975-07-5594-1

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25, Sarıyer / İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750755941

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

LAOZİ (LAO TZU) YOL VE ERDEM

DÜŞÜNCE

Çince aslından çeviren

Gonca Ünal

♥can

LAOZİ (LAO TZU), hakkında yaşadığı tam tarih aralığı ve hatta gerçek adının ne olduğu konusunda tartışmaların günümüzde hâlâ sürdüğü Çinli düşünürdür. Bugüne kadar edinilen bilgiler ışığında, MÖ 6. yüzyılda yaşamış olan Laozi'nin Taoizmin (Dao düşünce akımının) kurucusu ve akımın temel metni *Dao De Jing*'in yazarı olduğu anlaşılmıştır. Tarihçi Sima Qian'in Laozi'nin yaşamıyla ilgili teorilerinden en kuvvetlisi Konfüçyüs'le aynı dönemde yaşamış, hatta karşılaşmış ve fikir alışverişinde bulunmuş Lǎo Dān adında bir kütüphane memuru olduğudur. Bu teori, düşünürün Antik Çin kültürü ve felsefe konularındaki bilgi birikimini açıklamaktadır. Rivayete göre Laozi seksen yaşına geldiğinde insanların iyinin ve doğal olanın yolundan gitmemesinden usanmış ve Çin'i terk etmeye karar vermiştir. Hangu sınır kapısına geldiğinde muhafız Yin Xi Çin'den ayrılmadan önce öğretilerini yazmasını istemiş, Laozi de *Dao De Jing*'i yazmıştır. Düşünürün metinde ele aldığı Dao düşüncesi, Çin tarihinde ilk kez sözü edilen evren oluşum ve varoluş teorisidir.

GONCA ÜNAL, 1981'de Avanos'ta doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Ankara'da tamamladı. 2004'te Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sinoloji Anabilim Dalı'ndan mezun oldu. Aynı yıl kazandığı bir bursla Tayvan'a gitti. 2004-2008 yılları arasında Taiwan National Cheng Chi Üniversitesi Çin Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde yüksek lisans yaptı ve "Taoizm'in Kurucusu Lao Tzu ve Kur'an: Do-

ğum, Ölüm, Tanrı ve Tao Konularında Karşılaştırmalı Araştırma” başlıklı teziyle master derecesi almaya hak kazandı. 2009’da ülkeye geri dönerek Ankara Üniversitesi Sinoloji Anabilim Dalı doktora programına kayıt oldu. 2010’da araştırma görevlisi olarak atandığı bu bölümden, 2015 yılında “Çin Düşünürü Lao Tzu’nın Metafiziksel Düşünce Yapısının Temel Kaynağı” başlıklı teziyle doktor unvanını almaya hak kazandı. 2017’den bu yana Sinoloji Anabilim Dalı’nda doktor öğretim üyesi kadrosunda görev yapmakta ve Çin felsefesi üzerine çalışmaktadır.

GİRİŞ

Laozi hakkında

Laozi (老子) Çin düşünce tarihinin en önemli düşünürlerinden biridir. Yapılan araştırmalar, Laozi'nin Antik Çin'de Qin Hanedanı (MÖ 221-MÖ 207) öncesinde ortaya çıkmış olan düşünce akımlarından Dao düşünce akımının (道家) kurucusu ve bu akımın temel metni olarak bilinen *Dao De Jing*'in (道德經) yazarı olduğunu göstermektedir.

Laozi'nin gerçek adı ve yaşadığı dönem yaklaşık 2.500 yıldır süregelen tartışmalara konu olmuştur. Han Hanedanı (MÖ 206-MS 220) döneminde yaşamış olan ünlü tarihçi Sima Qian'in (司馬遷) tarihî olay ve kişileri kaydettiği ve Türkçeye Tarih Kayıtları veya Tarihçinin Kayıtları olarak tercüme edilebilen kitabı *Shi Ji*'de (史記), Laozi'nin gerçek adı ve yaşadığı dönemle ilgili üç farklı olasılık öne sürülmektedir. Bunlara göre Laozi; Konfüçyüs'ten önceki bir dönemde yaşamış olan "Lǎo Láizi" (老萊子) adında bir şahıs veya Konfüçyüs'le aynı dönemde yaşamış ve Zhou Hanedanı'nın (MÖ 1121-MÖ 221) kütüphanesinde tarih araştırmaları yapmış üst düzey bir kütüphane memuru olan "Lǎo Dān" (老聃) adında bir şahıs ya da Konfüçyüs'ten 129 yıl sonra yaşa-

muş “Lǎozǐ” (老子) adında bir kişi olabilir. Ancak bu üç kişi arasından, Sima Qian’ın Laozi olduğuna daha çok ihtimal verdiği ve bu sebeple *Shi Ji*’de de daha ayrıntılı yer verdiği kişi; Konfüçyüs’ün dönemdaşı olmakla birlikte, Konfüçyüs’ten yirmi yıl büyük olduğu tahmin edilen “Lǎo Dān” adlı kütüphane memurudur.¹

Shi Ji’de Lao Dan adıyla geçen Laozi’nin aile adı Lǐ (李), ön adı Ēr (耳)’dir. Lao Dan, Chu Beyliği’nde dünyaya gelmiş, Zhou sülalesi hükümdarlarının tarihçisi ve kütüphane görevlisi olarak çalışmıştır. Lao Dan’ın doğum tarihi kesin olarak bilinmediği gibi, ne zaman ve nerede öldüğü de belli değildir.

Çin’in ilk modern dönem felsefe tarihi kitabının yazarı, ünlü düşünür Hu Shi, Lao Dan’ın yaşıyla ilgili şöyle bir teoride bulunmaktadır:

Eski dönem Çin filozoflarına bakılacak olursa, doğum ve ölüm tarihi hakkında en kesin bilgiye sahip olduğumuz kişi Konfüçyüs’tür. Konfüçyüs MÖ 551 yılında doğmuş, MÖ 479 yılında ölmüştür. Tarihte Konfüçyüs ve Laozi’nin² görüştükları bilinmektedir. Laozi’nin Konfüçyüs’ten en fazla yirmi yaş büyük olacağını hesap edersek, demek ki Laozi MÖ 570 yılında doğmuş ve Konfüçyüs’le aynı dönemi yaşamıştır. Lao Tzu’nun ölüm tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte, öldüğünde yaşının doksanı geçmemiş olduğunu söyleyebilirim.³

1. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ma Dawen ve Guo Qiyong, *Xinbian Zhongguo Zhexueshi* (Yeni Derleme Çin Felsefe Tarihi), Renmin Chuban Shi, Pekin, 2004, s. 44. (Ç.N.)

2. Laozi ve Konfüçyüs’ün görüşmüş oldukları ve bu görüşme esnasında Konfüçyüs’ün Laozi’ye toplum kuralları ve ritüeller hakkında bilgi danışması Sima Qian tarafından *Tarih Kayıtları* eserinde şu sözlerle kaydedilmiştir: “Konfüçyüs Zhou Beyliği’ne gitmiş, Laozi’ye Li (toplum kuralları ve ritüeller) hakkında danışmıştır.” Shiji, *Laozi Hanfei Lizhuan*, bölüm 2. (Ç.N.)

3. Hu Shi, *Zhongguo Gudai Zhexueshi* (Eski Çin Felsefe Tarihi), Wu Nan Tushu Chuban Shi, Taipei, 2013, s. 54. (Ç.N.)

Anlatılara göre; yaşlılık yıllarında Zhou Hanedanı merkezî yönetiminin iyice zayıflayarak çökmeye yüz tutması üzerine Lao Dan, ardında seksen bir bölüm, beş bin imden oluşan kitabı *Dao De Jing*'i bırakarak ülkeden ayrılmıştır.¹ Laozi'nin Zhou Beyliği'nden ayrılışı, Sima Qian tarafından şu cümlelerle kaydedilmiştir:

Laozi Dao ve De'yi (erdem) pratik yaptı. O, öğretisinde kendini gizledi, adsız öğretiyi görev bildi. Zhou döneminde uzun bir yaşamı oldu. Zhou Beyliği'nin zayıflamasına şahit oldu, oradan ayrıldı. Beylik sınırında yönetici Yin Xi ona şunları söyledi: "İnzivaya çekiliyorsunuz, öyleyse benim için bir eser bırakın." Laozi iki tomardan oluşan bir metin yazdı, 5000 imli bu metinde Dao ve De'yi anlattı, sonra oradan ayrıldı, kimsenin bilmediği bir yere gitti.²

Zaman içerisinde Laozi, kitabı *Dao De Jing*'le birlikte yüceltilmiş ve Çin tarihinin en önemli düşünürleri arasındaki yerini almıştır.

Laozi dönemi ve felsefesi hakkında

Her tarihsel figür gibi, Laozi düşüncesi de yaşadığı çağın tarihsel koşullarının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Çin tarihinde Shang (MÖ 1765-MÖ1122) ve Zhou hanedanları (MÖ 1121-MÖ 221)³ dönemi pek çok toplumsal sorunun ortaya çıktığı bir dönemdir. Uzun yıl-

1. *Xinbian Zhonguo Zhexueshi*, s. 44. (Ç.N.)

2. *Shiji, Laozi Hanfei Lizhuan*, bölüm 3. (Ç.N.)

3. Çin tarihinde Zhou Hanedanı Batı ve Doğu olmak üzere iki döneme ayrılmaktadır. Doğu Zhou Hanedanı da yine İlkbahar-Sonbahar (MÖ 770-MÖ 476) ve Savaşan Beylikler (MÖ 476-221) olarak iki döneme ayrılmıştır. (Ç.N.)

lar gelişim göstermiş olan toplumun bu dönemde karşılaştığı pek çok sorun, insanların geleceğe dair derin endişeler duymasına neden olmuştur. Örneğin, Batı Zhou döneminde (MÖ 1121-MÖ 771) toplumda son derece yaygın olan ve bir anlamda toplum düzenini sağlayan Li kuralları¹, Doğu Zhou Hanedanı'nın (MÖ 770-MÖ 221) İlkbahar-Sonbahar dönemi sonu ve Savaşan Beylikler dönemine geldiğinde toplum ve siyaset üzerindeki etkisini yitirmiş, aristokrat sınıf sistemi çökmeye başlamış, hükümdarın aristokratlar ve halk üzerindeki kontrolü de iyice azalmıştır. Bir çeşit karmaşa ve savaş durumuna girmiş olan toplum, yıllarca süregelen siyasi, ekonomik ve inanç sistemleri karmaşasından nasibini alarak köklü bir değişim dönemine girmiştir.

Hu Shi, Çin tarihine dair en eski bilgileri kayda almış klasikler olan *Shi Ji*, *Guo Yu* (國語) ve *Zuo Zhuan*'ı (左傳) tarayarak bu karmaşa döneminin siyasi ve toplumsal durumunu şöyle özetlemiştir:

Uzun süren savaşlar nedeniyle halk evinden uzakta, ölümler yüz yüze ve acı içerisinde bir yaşam sürmekteydi. Feodal sistem sekteye uğramış, beylikler arasında iktidar mücadelesi baş göstermiş, toplumsal sınıflar karmakarışık olmuştu. Kimi beylik liderleri kendilerini hükümdar ilan ederken, merkezde hükümdarın değeri iyice azalmıştı. Toplumda zengin-fakir arasındaki uçurum gitgide büyümüş, ekonomik eşitsizlik üst seviyelere ulaşmıştı. Birkaç beylik dışında, tüm beylikler siya-

1. Li'nin asıl anlamı sarayın tören kuralları, tapınaklarda uyulması gereken kurallardır. Önceleri sadece soylular için uyulması gereken kurallar olarak anlam kazanan bu kurallar, sonraları toplumun uyması gereken kurallara haline dönüşmüştür. Konfüçyüs tarafından yasalardan daha önemli olarak görülen Li kuralları yazılı metinler halinde değildi. Ayrıntılı bilgi için bkz. Bülent Okay, *Konfüçyüs*, Okyanus Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 42-43. (Ç.N.)

sette karanlık yöntemlere başvurmuş, pek çoğu başarısız olmuştu.¹

Bu dönemde ülkede yeniden barış ve huzur ortamını sağlamak amacıyla pek çok düşünür ve bu düşünürlerin temsil ettiği düşünce akımları ortaya çıkmıştır. Laozi ve Dao düşünce akımı da bunlar arasında çok önemli bir yere sahiptir.

Bir toplumda düzen sağlanmasının en önemli faktörü; toplumsal değer yargılarındaki ortaklık ve toplum kurallarının uygulanabilirliğidir. Toplumu oluşturan bireylerin sahip olduğu kişisel ahlak değerleri ise bu düzene zemin oluşturur. Laozi düşüncesine göre, bir toplumda halkın ve özellikle de topluma etkisi olan yönetici ve aydınların kişisel ahlak değerlerindeki olumsuz yönde değişim, toplumsal değerlerin ve toplum düzeninin de olumsuz yönde etkilenmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda Laozi, *Dao De Jing* metninin yetmiş beşinci bölümünde şöyle bir tespitte bulunur:

Halkın açlığı, üsttekilerin fazla vergi yemesindedir, bu yüzden açtırlar. Halkın zor yönetilmesi, üsttekilerin fazla müdahalesindedir, bu yüzden zor yönetilirler. Halkın ölümü hafife alması, üsttekilerin yaşamı fazla önemsemelerindedir, bu yüzden ölümü hafife alırlar.

Çin tarihinde toplumu, ekonomiyi ve siyaseti derinden etkileyen bu karmaşa döneminin, insanların, özellikle de yönetici kesimin, sahip olduğu kişisel ve ahlaki değerlerdeki olumsuz yönde değişimle yakından bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır. Döneme hâkim olan söz konusu ahlaki zayıflama, Zhou döneminde “ahlakın sembolü” ola-

1. *Zhongguo Gudai Zhhexueshi*, s. 55-60. (Ç.N.)

rak kabul edilen “gök” (tian天) kavramına verilen değerin de zayıflamış olduğunu göstermektedir. Zhou döneminin gök kavramı, temelde Shang Hanedanı dönemine hâkim olan “shang di” (上帝) kavramına dayanmaktaydı. “Shang di” irade sahibi, insanlar üzerinde yaptırımı olan, geleceği bilen ve insan kaderini yönlendiren bir tanrı konumunda idi. Zhou Hanedanı’na gelindiğinde ise Zhou halkı “shang di” kavramı üzerinde bazı değişiklikler yaparak bir taraftan shang di’nin yerini alan, diğer taraftan ahlaki değerlerin önemini vurgulayan bir “gök” kavramının öne çıkmasını sağladı.¹ Bunun yanı sıra, Zhou Hanedanı’nın klasik metinlerinden biri olan *Shi Jing* (詩經) yani Şarkılar Klasığı’nda “gök”ün, yaratan ve yaşatan doğa “ziran” (自然) sözcüğüyle temsil edildiği de görülmektedir.

“Ziran” kavramını düşünce sisteminin temeline oturtan ve onu Dao olarak adlandıran Dao düşünce akımının, o zamana kadar Çin’de yaygın olan inanç sistemine yaptığı en önemli katkı; Laozi’nin bu kavrama getirdiği yeni ve farklı açıklama şeklidir. Bu yeni açıklama ile “ziran”; bir bakıma “gök”ün (*tian*) yerini almış; ancak irade sahibi, yaptırımı olan, emir veren, kader çizen tanrı karakterinden uzaklaşarak, “her şeyin değişime uğradığı bir ortamda, asla değişim göstermeyen ve sonsuz olan düzen” anlamını kazanmıştır. Hu Shi, tanrı kavramıyla ilgili olarak, o döneme kadar hâkim olan anlayışın tam aksini ortaya koyan Laozi’nin bu bakış açısını şu cümlelerle yorumlamaktadır:

Laozi savaşların ve karmaşanın hâkim olduğu bir dönemde dünyaya geldi, gözlerinin önünde insanlar öl-

1. Gonca Ünal Chiang, *Antik Çin’de “Gök” Kavramının Oluşumu: Ön-Qin Dönemi Dinsel İnançlarının Rasyonalizasyon Süreci*, 6. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı III, İlem Yayınları, Muş, 2017. (Ç.N.)

dürüldü, aileler dağıldı, ülkeler yıkıldı. Gördükleri karşısında muhtemelen şöyle düşündü; eğer irade sahibi, her şeyden haberi olan bir gök veya bir tanrı var olsaydı, bu felaket ve acıların hiçbirinin yaşanmasına izin vermezdi. İnsan ve varlık bu kadar acımasızca birbirini katledebiliyorsa, işte bu her şeyi var eden gök veya tanrının bilgi ve irade sahibi olmadığının kanıtıdır.¹

Yeni Konfüçyüs'çü akım ve Dao düşünce okulu üzerine çalışmalar yapan Çinli tarihçi ve düşünür Xu Fuguan ise, *Zhongguo Renxinglun Shi-Xian Qin Pian* [Çin İnsan Doğası Tarihi, Ön Qin Dönemi] adlı kitabında Laozi'nin "Dao" düşüncesini ortaya atmaktaki amacını şöyle açıklamaktadır:

Laozi her yönden köklü bir değişim döneminden geçen toplumda, sonsuz olan, asla değişim göstermeyen ve tüm varlıkların var olma temelini oluşturan bir düzenden bahseder. O, insanın kendisine karşı olan beklentilerinden yola çıkarak, metafiziksel bir evren oluşum fikrini ortaya atmıştır. İnsanların güven, istikrar ve düzen kavramlarına hasret olduğu bu dönemde, onlara örnek olabilecek istikrarlı ve güvenli bir "yaratıcı düzen"e işaret etmiştir.²

Laozi'ye göre insanın var olmasına sebep olan ve varlığını sürdürmesini sağlayan bu kusursuz düzen, onu kendi yarattığı kaostan kurtarabilecek tek çıkış yoludur. Sahip olduğu yetenekler sayesinde varlıklar arasında özel bir yere sahip olan insan, bu kusursuz düzeni anlamak ve örnek almakla yükümlüdür.

1. *Zhongguo Gudai Zhexueshi*, s. 78. (Ç.N.)

2. Xu Fuguan, *Zhongguo Renxinglun Shi-Xian Qin Pian*, Taiwan Shang Wu Shu Guan, Taipei, 2003, s. 338. (Ç.N.)

Laozi'nin derinlemesine açıklık getirdiği “Dao düşüncesi”; Çin tarihinde ilk kez ortaya atılan sistematik bir “evren oluşum ve varoluş teorisi” olma niteliğini de taşımaktadır. Ancak, Laozi'nin “Dao” teorisiyle asıl ulaşmayı hedeflediği; bir evren ve varoluş fikri ortaya atmaktan çok, doğanın mükemmel düzeninden yola çıkarak insanlara örnek ve destek olacak, onları sakin, düzenli ve güvenli bir yaşama kavuşturacak bir bakış açısı sunmaktır. Laozi felsefesinde “evren ve varoluş teorisi”ne (宇宙論) bağlı olarak “insan doğası teorisi” (人性論) ve “insan doğası teorisi”ne bağlı olarak da “siyaset teorisi” (政治論) gelişim göstermiştir. Bu teoriler beş bin im ve seksen bir bölümden oluşan *Dao De Jing* metninde de aynı sıralamayla verilmektedir.

Dao De Jing metni hakkında

Dao De Jing'in yazıldığı dönem, yıllardır çeşitli tartışmalara konu olmakla birlikte, yakın zamanda yapılan arkeolojik kazılardan elde edilen bilgilere dayanarak eserin İlkbahar-Sonbahar döneminin (MÖ 770-MÖ 476) sonu ile Savaşan Beylikler döneminin (MÖ 476-MÖ 221) başına rastlayan bir dönemde yazıldığı konusunda ortak bir görüş oluşmuştur. Önemli bir Dao düşünce ekolü araştırmacısı olan Çinli düşünür Chen Guying, [Laozi Günümüz Yorum ve Tercümesi] kitabında, 1973 yılında Hunan eyaleti Changsha şehrinde ve 1993 yılında Hubei eyaleti Jingmen şehri Guodian köyünde yapılan iki mezar kazısında ortaya çıkan *Dao De Jing* metinlerinden söz etmektedir.¹ İlk kazıda, ipek üzerine kopyalanmış ve Han dönemine (MÖ 202-MS 220) ait olduğu sanılan iki parça *Dao De Jing* metni topraktan çıkarılır-

1. Cheng Guying, *Lao Tzu Jin Zhu Jin Shi Ji Ping Jia*, Taiwan Shangwu Yingshuguan, Taipei, 1998, s. 7. (Ç.N.)

ken; bundan tam yirmi yıl sonra yapılan ikinci kazıda bambu çıtalar üzerine kopyalanmış ve Savaşan Beylikler dönemine (MÖ 476-MÖ 221) ait olduğu düşünülen üç parça *Dao De Jing* metnine ulaşılmıştır. Bu kopyalar, 1998 yılında araştırmacı Peng Hao tarafından derlenerek Pekin Kültür Mirasları Yayınevi aracılığıyla yayımlanmıştır. Ancak bu derleme, *Dao De Jing*'in asırlardır aktarılagelmiş olan en yaygın nüshasının neredeyse üçte biri kadardır.¹ İçerik ve cümlelerin sıralaması açısından bakıldığında; 1998 yılında topraktan üç parça halinde çıkan üç metnin üçüncü parçasıyla 1973 yılında ulaşılan ipek üzerine kopyalanmış olan metnin içeriğinin neredeyse aynı olduğu görülmektedir. Buna ek olarak; 1998 yılı kazısına ait olan birinci parça metin ile *Dao De Jing*'in tarihten aktarılagelen en yaygın nüshası büyük ölçüde örtüşmektedir. Savaşan Beylikler dönemine ait olduğu düşünülen bu metin (bambu kopyaların ilk parçası), Lao Dan (Laozi)'in ölümünden en fazla yüz yıl sonra derlenmiş olan en eski metinlerden biridir. Bu bilgi, *Dao De Jing* metninin Laozi'den çok sonra, Han döneminde, yazılmış olduğu iddiasını çürütmekte, metnin Savaşan Beylikler dönemine ait olduğunu kanıtlamaktadır.

Dao De Jing hakkında akıllarda soru işareti bırakan diğer bir konu ise kitabın yalnızca belli bölümlerinin mi yoksa tamamının mı Laozi tarafından yazılmış olduğu hakkındadır. Günümüzde pek çok araştırmacı, metnin tamamının bir kişiye ait olamayacağını, zaman içerisinde metni derleyen ve yorumlayanlar tarafından metne eklemeler yapılmış olabileceğini düşünmektedir. Hu Shi'de bunlardan biridir:

1. Peng Hao derlemesinde, bambu kopyalar üzerinde silinmiş veya okunamaz durumda olan kısımların eksik olduğu sanılmaktadır. (Ç.N.)

Günümüze aktarılan metin iki cilt ve toplamda sek- sen bir bölümden oluşmaktadır. Aslına bakılacak olursa, asıl metin bir kayıt kitabı özelliği taşıdığından belli bir yapısı ve düzeni yoktu. Bugün elimizde olan metin bölümlere ayrılmış olsa da, asıl metinde bölüm olmadığını tahmin ederim. Bugüne ulaşan metinde cümleler bölünmüş, okuyucular aslında kısımlara ayrılmamış olan bu metni kendi düşüncelerine göre kısımlara ayırmışlar; hatta bazı yerlerde kendini tekrar eden, mantık sıralamasına uygun olmayacak şekilde aralara giren cümleler bulunmaktadır. Tahmin ederim ki bunlar, metni okuyup yeniden yorumlayan kişiler tarafından sonradan metne eklenmiştir.¹

Bu konuda Hu Shi'ye katılan Tayvanlı düşünür Shi Zuocheng da konuyla ilgili şöyle bir yorumda bulunmaktadır:

“Günümüze ulaşan Laozi kitabından bazı bölümleri silip çıkarmadığımız takdirde, gerçek ve saf Laozi düşüncesine ulaşmak mümkün olmayacaktır.”²

Günümüze ulaşmış olan pek çok *Dao De Jing* metni arasında, en yaygın ve dikkate değer olanı, Wei-Jin dönemi düşünürü Wang Bi'nin (MS 226-249) açıklamalı ve yorumlu nüshasıdır. Bu nüsha; 1-37 arasındaki bölümlerden oluşan ilk kısım ve 37-81 bölümlerini kapsayan ikinci kısım şeklinde iki kısma ayrılmıştır. Metin, toplamda 81 bölüm ve beş bin im içermektedir. İçerik açısından bakıldığında ise, metinde sırasıyla evren, insan doğası ve siyaset konularının ele alındığı görülebilmektedir.

1. *Zhongguo Gudai Zhexueshi*, s. 73. (Ç.N.)

2. Shi Zuocheng, *Du Lao Tzu: Biji 62 Ce* (Lao Tzu'yı Okumak: Notlar 62 Kısım), Dian Zang Chuban Shi, Taipei, 2014, s. 26. (Ç.N.)

Not: Bu açıklamalı ve yorumlu *Dao De Jing* çevirisinde Wang Bi nüshası takip edilmiş; Cheng Guying, Yu Peilin ve Wu Yi çevirilerinden yararlanılmıştır. Çince imlerin Latince yazılışı için Pinyin transkripsiyon sistemi kullanılmıştır.

BİRİNCİ KISIM

Birinci Bölüm

Adlandırılabilen Dao, ebedî Dao değildir; söylene-bilen adlar, ebedî adlar değildir.

Adı olmadığına [yokluk 無] yerin ve göğün başlan-gıcı, adı olduğunda [varlık 有] tüm varlıkların anasıdır.

Böylece, ebedî adı olmayanı [yokluğu] gözlemleye-rek sırrına ebedî adı olanı [varlığı] gözlemleyerek yön-temine ulaşırsın.

Bunlar aynı kaynaktan çıkmış, farklı adlar almış, buna sır denmiştir.

Sırların sırrı, tüm sırlara açılan kapıdır.

Dao De Jing'in ilk bölümü evren ve varlığın var edicisi olan yaratıcı düzen Dao ve Dao'nun yaratma sü-recini tanımlamaktadır. Dao'nun varlığı yaratma eylemi ilk olarak metafiziksel dünyada bir kaos ortamında baş-lar. İlk aşamada öz halinde olan varlık, yaratılış aşaması-nın başlamasıyla yaratılma sürecinden geçerek fiziksel dünyaya iner ve varlığa bürünür, varlığa bürünen varlık ise bir ad alır. Ancak adı olan varlık artık varlığın meta-fiziksel dünyadaki öz halini değil, fiziksel dünyada var olduktan sonraki biçimsel halini ifade etmektedir. Bu

sebeple Laozi, “Adlandırılabilen Dao, ebedî Dao değildir; söylenebilen adlar, ebedî adlar değildir,” cümleleriyle, Dao’nun ve Dao tarafından yaratılmış olan varlıkların varlığa bürünmemiş ve henüz ad almamış daimi özlerine işaret etmekte ve bu özü “ebedî” (常) olarak tasvir etmektedir.

Dao De Jing’de evren ve varlık düşüncesi temel olarak Dao kavramı üzerine kurulmuş olmakla birlikte; evrenin oluşumu ve varlığın yaratılışı sürecinde görev alan başka kavramların varlığı da dikkat çekmektedir. *Dao De Jing*’in ilk bölümünden başlayarak metinde sık sık geçen “adı olmayan” (yokluk –*wú*) ve “adı olan” (varlık– *yǒu*) kavramları bunlar arasındadır. *Dao De Jing*’de “*wú*” (*wú*) ve “*yǒu*” iki farklı anlam ve kademeye sahiptir. Bu kademelerden biri metafiziksel dünyada diğeri ise fiziksel dünyada anlam kazanmaktadır. *Dao De Jing*’in birinci bölümünde geçen “*wú*”; Dao’nun metafiziksel dünyada yer alan öz benliğini ifade etmekte ve yer ile göğün başlangıcı olarak tasvir edilmektedir. “*Yǒu*” ise Dao’nun varlıkları yaratmada kullandığı yaratma gücünü yani fonksiyonunu ifade etmekte ve bu fonksiyon her şeyi var eden bir anne olarak tasvir edilmektedir.

Dao’nun varlıkları yaratma süreci, çift yönlü bir hareket sayesinde gerçekleşir. Bu hareketin ilk yönü; henüz fiziksel varlığa bürünmemiş olan varlığın, metafiziksel dünyada bulunan ve “*wú*”dan (yani Dao’nun özünden) ayrılarak fiziksel dünyaya (yani varlık kazandığı dünyaya) doğru olan hareketini diğeri yönü ise varlığın, fiziksel dünyadan hareket ederek, çıkış noktası ve yaratıcısı olan Dao’ya dönmesini sağlayan geri dönüş hareketini temsil etmektedir. Bu aşamada varlığı önce var edip fiziksel dünyaya ulaşmasını sağlayan, sonra da fiziksel dünyadan hareket ederek yaratıcısına geri dönmesini sağlayan bu

çift yönlü hareket gücü Dao'nun fonksiyonu yani varlıkları yaratma yöntemidir.¹

Çinli akademisyen Xu Fuguan'ın, “wú” ve “yǒu”nun Dao'nun varlığı yaratma aşamasında üstlendikleri görevleri açıklayan cümleleri dikkate değerdir. Xu'ye göre; “wú”dan koştuktan sonra metafiziksel dünyada fonksiyon göstermeye başlayan “yǒu”, varlıkların yaratılma sürecinde fiziksel dünyaya inerek bölünmekte ve kendi benliğinden ayrılan çeşit çeşit ve sayısız yaratma fonksiyonu ortaya çıkarmaktadır. Bu çeşitli yaratma fonksiyonlarının her biri, fiziksel dünyada hareket ederek varlığı meydana getirmekte ve aynı zamanda her varlığa farklı bir karakter özelliği kazandırmaktadır.²

Dao'nun metafiziksel dünyadaki benliği ve yaratma fonksiyonu olarak anlam kazanan “wú” ve “yǒu”; fiziksel dünyada da farklı bir anlam ve içerik kazanmıştır. “Wú” ve “yǒu” imlerinin sahip olduğu kelime anlamları, bu anlam ve içerik hakkında ipucu vermektedir. “Wú”nun kelime anlamı yokluk, hiçlik ve boşluktur; “yǒu” imi ise varlık ve var olma durumunu ifade etmektedir. Laozi'ye göre; var olan her şey, bir tür var olmama ve boşluk durumunun içinden gelmekte, yoktan var olmaktadır. Bu sebeple *Dao De Jing*'in ilk bölümünde yokluk ve boşluk anlamına gelen “wú” tüm varlıkları kapsayan yer ve göğün yaratıcısı olarak tanımlanmaktadır.

1. “Wú” ve “yǒu” her ne kadar Dao'nun iki yönünü ifade etse de bu iki kavram arasında bir öncelik-sonralık sıralaması bulunmaktadır. “Wú”, Dao'nun benliğini ifade eder, “yǒu” ise bu benlikten ortaya çıkan bir yetenek, bir fonksiyondur. Dolayısıyla; “yǒu”nun var olmasının temel koşulu “wú”nun var olmasıdır. Bu durumda, Laozi felsefesinde anlatılan varlığın yaratılışı sürecinde öncelikle “wú”, “yǒu”yu meydana getirmekte ve daha sonra “yǒu” tüm varlıklara varlıklarını kazandırmaktadır. Bu süreç yokluktan var olmaya doğru gelişim gösteren devamlı bir süreçtir. (Ç.N.)

2. Bir insana insan karakteri, bir ata at karakteri, bir ağaca ağaç karakteri kazandırmak gibi. *Zhongguo Renxinglun Shi-Xian Qin Pian*, s. 332-333. (Ç.N.)

Ruhun ve bedenle Dao'yla bir bütün olup, bu bütünlüğü sonsuza dek koruyabilir misin?

Yaşam enerjinin sağladığı narinlikle, bir bebeğin hassasiyetine erişebilir misin?

Kalp gözünü yıkayıp temizleyerek, hiç leke tutmamasını sağlayabilir misin?

Halkı sevip devleti yönetirken, çokbilmişlikten geri durabilir misin?

Göğün kapısı açılıp kapanırken, bir dışının sakinliğine bürünebilir misin?

İdrak gücün dört yana erişirken, çokbilmişlikten geri durabilir misin?

Laozi; köklü bir değişim ve karmaşa döneminden geçen toplumda, insanı kendi yarattığı kaostan kurtarabilecek ezeli ve ebedi, yaratıcı ve yaşatıcı, sonsuz ve kusursuz bir düzenden bahseder. "Dao" adıyla anılan, evren ve varlığın yanı sıra iradenin ve gücün de yaratıcısı olan bu düzen, üstünlük taslamayan ve irade göstermeyen mütevazı karakteriyle dikkat çekmektedir. Yetenekleri sayesinde varlıklar arasındaki en özel yerin sahibi olan insan ise bu kusursuz düzeni anlamak ve yöntemini örnek almakla yükümlüdür.

Laozi'nin derinlemesine açıklık getirdiği Dao Düşüncesi'nin tek kaynağı olan *Yol ve Erdem* metni; Çin tarihinde ilk kez ortaya atılan sistematik bir evrenin oluşum ve varoluş teorisi olma niteliğini taşımakla kalmayıp, doğanın mükemmel düzeninden yola çıkarak insanlara örnek olacak, onları sakin, düzenli ve güvenli bir yaşama kavuşturacak ideal bir bakış açısı sunmaktadır.

#dünyaklasikleri #çinklasikleri #taoizm #doğaldüzen #bilgekeşi #erdem
#varlık #yokluk

Kapak resmi: Yun Shouping

 can

 canyayinlari.com | f | | canyayinlari

düşünce

ISBN 978-975-07-5594-1

9 789750 755941